

Беларуская лінгвістыка на старонках “*Studia Russica XX*”

Аўтарытэтнаму лінгвістычнаму часопісу “*Studia Russica*”, што выдаецца кафедрай усходнеславянскай і балтыйскай філалогіі (да 1995 г. – кафедрай рускай філалогіі) факультэта гуманітарных навук Будапешцкага універсітэта імя Лоранда Этвеша, у мінулым годзе споўнілася 25 гадоў. Асноўнай мэтай гэтага выдання было даць магчымасць выкладчыкам і студэнтам-дыпломнікам друкаваць вынікі сваіх навуковых даследаванняў у галіне рускай філалогіі і метадыкі выкладання рускай мовы. Стварэнне і рэдагаванне першага зборніка было даручана загадчыку кафедры Бэле Татару, 70-гадоваму юбілею якога прысвечаны чарговы, дваццаты, нумар выдання.

За 25 гадоў свайго існавання часопіс атрымаў прызнанне і шырокую вядомасць не толькі ў венгерскіх лінгвістаў, але і набыў міжнародны аўтарытэт. У выданні мелі гонар друкавацца многія мовазнаўцы Еўропы, Азіі і Амерыкі. Заўважнай падзеяй у еўрапейскай лінгвістыцы стала правядзенне кафедрай усходнеславянскай і балтыйскай філалогіі міжнародных канферэнцый “Мовы ў Вялікім княстве Літоўскім і краінах сучаснай Цэнтральнай і Усходняй Еўропы” з наступнай публікацыяй матэрыялаў форуму ў зборніках “*Studia Russica*” (вып. XVII, XVIII). За гады існавання часопіса ў ім было надрукавана амаль тры дзесяткі беларускамоўных артыкулаў, а таксама іншых матэрыялаў, прысвечаных пытанням беларусістыкі. Асноўная заслуга ва ўзнікненні ў Венгрыі цікавасці да беларускага мовазнаўства, гісторыі і сучаснага стану беларускай мовы, паспяховае выкладанне якой ужо 10 год вядзецца на факультэце гуманітарных навук Будапешцкага універсітэта, належыць супрацоўнікам названай кафедры і асабіста яе загадчыку Андрашу Золтану. Менавіта пад рэдакцыяй А.Золтана (сумесна з Л.Ясаі) у 2003 г. апублікаваны дваццаты нумар часопіса “*Studia Russica*”, у якім прыкладна сёмая частка матэрыялаў – беларускамоўная.

Мікалай Аляхновіч у артыкуле “**Эпоха позняга рэнесансу і гістарычная стылістыка твораў Льва Сапегі**” панарамна аналізуе ролю канцлера Л.Сапегі ў падрыхтоўцы і выданні трэцяй рэдакцыі Статута Вялікага княства Літоўскага. Звяртаючыся да дакументаў, напісаных непасрэдна Сапегам (прысвячэнне Статута каралю Жыгімунту III зварот да народа), М.Аляхновіч прыходзіць да высновы, што яны выяўляюць аўтар як надзвычай адукаваную асобу ў разуменні мастацкай вартасці слова, у бачанні стылёвых магчымасцей мовы.

Артыкул **Яўгена Іванова** прысвечаны т.зв. “фразеалагізацыі” моўных афарызмаў і феномену міжузроўневай аманіміі. Аўтар прыводзіць класіфікацыю афарызмаў і грунтоўна аналізуе такую асіметрыю паміж экспанентам моўнага знака і яго зместам, пры якой адна і тая ж адзінка мовы (маўлення) можа паводле знешняй формы адначасова належаць да двух (ці больш) узроўняў моўнай структурацыі.

Наталля Якубук і **Наталля Галімава** звяртаюцца да разгляду асноўных семантычных тыпаў урбанонімаў Брэста, спрабуюць вызначыць крыніцы іх намінацыі, прасачыць сувязь паміж былымі і новымі найменнямі. У залежнасці ад матывавальных прыкмет выводзяцца асноўныя прынцыпы намінацыі, найбольш выкарыстанымі з якіх у дачыненні да урбаніміі сучаснага Брэста з’яўляюцца прынцып наймення аб’екта па сувязі яго з чалавекам (*Шляхецкі з-к, Біскупская, Жыдоўская*) і прынцып намінацыі лінейнага аб’екта па адносінах да іншага значнага аб’екта (*Слабодка, Кобрынская, Шпітальная*).

На матэрыяле асабовых намінацый **Святлана Клундук** з адчувальным уплывам даследаванняў па словаўтварэнні А.А.Лукашанца аналізуе рэалізацыю катэгорыяльнага значэння “стылістычная мадыфікацыя” ў словаўтваральнай сістэме беларускай мовы XIX ст.

На сумежжы мовазнаўства і культуралогіі знаходзіцца артыкул **Лены Леванцэвіч**, прысвечаны даследаванню ўплыву паганства на анамастыку. Шматлікія антрапонімы, айконімы, гідронімы, мікратапонімы яскрава пацвярджаюць факт існавання язычніцтва ў беларусаў. Аўтар аналізуе паходжанне асноўных тэматычных груп онімаў – звязаных з мужчынскімі (*Воласам-Велесам, Родам, Хорсам* і інш.) і жаночымі (*Ладай, Леляй, Макошай*) боствамі.

У сувязі з тым, што па экстралінгвістычных прычынах ад 30-х гг. XX ст. структура беларускай літаратурнай мовы на ўсіх узроўнях зазнала значныя дэфармацыі, **Мікола Новік** разглядае ў якасці аднаго са шляхоў папаўнення сучаснай беларускай палітыка-адміністрацыйнай тэрміналогіі актывізацыю намінацый лексічнага пласту старабеларускай мовы. У адпаведнасці з гэтым аўтар вылучае 3 асноўныя тэматычныя разрады лексікі Статута ВКЛ 1588 г.: намінацыі, што выкарыстоўваюцца і сёння без змянення словаўтваральнай мадэлі і семантыкі (*депутатъ, местечко, податокъ* і інш.); найменні, якія ў сучаснай беларускай мове маюць поўнасьцю змененую – звужаную або пашыраную – семантыку (*посоль, наймитъ*); палітыка-адміністрацыйныя намінацыі, якія ўвогуле не фіксуюцца слоўнікамі сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Мэтазгоднасць увядзення ў склад актыўнай лексікі адзінак *войтъ, волость, воевода, бурмистровство* і інш. выклікае некаторыя сумненні, аднак як *лінгвістычнае* даследаванне артыкул, напэўна ж, зацікавіць многіх спецыялістаў-мовазнаўцаў.

Разглядаючы выкарыстанне формаў плюсквамперфекта ў біблейскіх выданнях Ф.Скарыны, **Іван Сацута** прыходзіць да высновы, што у Бібліі плюсквамперфект нярэдка выступае ва ўмовах, дзе раней больш натуральным было выкарыстанне перфекта, а таксама, што формы даўномінулага часу ў пражскім выданні Бібліі фіксуюцца радзей за іншыя формы прашлага часу. Гэта абумоўлена, на думку аўтара, агульным лёсам сістэмы прашлых часоў у старабеларускай мове, а таксама нешматлікасцю кантэкстаў, у якіх рэалізацыя значэння плюсквамперфекта была б актуальнай.

У даследаванні “**Пра белы свет, красную дзеўку і чорнага вала**” **Ларыса Станкевіч** аналізуе функцыянальна-семантычны аспект каларонімаў у шэрагу ўстойлівых адзінак, вынесеных у загаловак. Эпітэты *белы, красны і чорны* ў іх не служаць для колераабзначэння. Псіхалінгвістычнае пераасэнсаванне іх значэнняў цесна звязана з архетыпічнымі ўяўленнямі беларусаў пра колеры. Так, *белы* – эквівалент дзённага святла, *чорны колер* – сімвал таямнічых з’яў прыроды і г.д.

Даследаванне **Сяргея Запрудскага**, прысвечанае “гісторыі некаторых вандроўных запазычанняў-калек у беларускай мове”, з’яўляецца працягам дзвюх папярэдніх публікацый (“*Studia Russica*”, вып. XVIII, XIX) і ўражвае шырынёй падыходу. Аўтар, засноўваючыся на багатым фактычным матэрыяле, аналізуе гісторыю ўзнікнення і выкарыстання ў беларускай тэрміналогіі лексічных адзінак *прамер* ‘дыяметр’, *дзіватвор* ‘дзіўная рэч, дзіўнае стварэнне’, *роўнік* ‘экватар’, *вогнішча* ‘пункт перасячэння адбітых або праломленых прамяняў; фокус’ і *кніганіс* ‘бібліяграфія’.

Змяшчаецца ў часопісе і шэраг літаратуразнаўчых даследаванняў. Артыкул **Кацярыны Мароз** прысвечаны літаратурна-крытычнай дзейнасці Вацлава Ластоўскага, а **Уладзімір Сенькавец** разглядае гісторыю станаўлення і развіцця беларускага санета, як сведчання вялікіх патэнцыйных магчымасцей мовы.

Такім чынам, беларускамоўныя артыкулы часопіса закранаюць амаль усе сферы сучаснай лінгвістыкі. Таму, калі ўлічыць выказванне Г.Спенсера, пра тое што “навука – гэта арганізаваныя веды”, то *арганізацыя ведаў* у будапешцкім выданні “Studia Russica XX” на высокім узроўні.

Дзмітрый Дзятко

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ